

HARGÜŞİ

hid Ali Paşa, nr. 1157) kütüphanelerindeki nüshalarına dayanılarak tahkik edilmiş ve Hargüşî'nin hayatı ve eserleri üzerine bir incelemeyle birlikte yayıma hazırlanmıştır (bk. bibl.).

Kaynaklarda Hargüşî'nin *Siyerü'l-Üb-bâd ve'z-zühhd* (Sem'ânî, IX, 94), *Kitâbü'z-Zühd* (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*², XVII, 256), *Şe'airü's-şâlihîn* (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1045, 1047), *el-Levâmi*⁶ (a.g.e., II, 1559), *Kitâbü'l-Halâş ve'n-necâh* (Hargüşî, s. 26) *et-Tefsîr* (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*², XVII, 256) gibi eserlerinin bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Hargüşî, *Tehzibü'l-esrâr* (haz. İrfan Gündüz, doçentlik çalışması, 1990), İSAM Ktp., nr. 16.971, s. 26; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 432; İbrâhîm b. Muhammed es-Sarîfîni, *Târîhu Nisâbü'r: el-Müntehab mine's-Siyâk* (nşr. M. Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1362 hş., s. 501-502; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 360; IX, 94; İbn Asâkir, *Tebiyûn kezi-bi'l-müfterî*, s. 233-236; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ*² (nşr. R. A. Nicholson), Leiden 1905-1907, II, 192; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 360; Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), s. 477; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*², XVII, 256; a.m.f., *el-İber*, II, 214; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1066; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), X, 137; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 254; *Keşfü'z-zunûn*, I, 214, 514; II, 1045, 1047, 1559; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 184-185; Sezgin, *GAS*, I, 670-671; İrfan Gündüz, *Ebû Sa'd el-Hargüşî ve Tehzibü'l-esrâr*¹ (doçentlik çalışması, 1990), İSAM Ktp., nr. 17.717, s. 65-70, 87-88; A. J. Arberry, "Hargüşî", *IA*, V/1, s. 231; a.m.f., "al-Khar-güşî", *EI*² (İng.), IV, 1074.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

HÂRİCE b. HUZÂFE

(خارجة بن حذافة)

Hârîce b. Huzâfe b. Gânim
el-Kureşî el-Adevî
(ö. 40/661)

Sahâbî.

Kureş kabilesinin Benî Adî koluna mensup olduğu için Kureşî ve Adevî nisbeleri anılır. Annesi Fâtıma bint Amr b. Büceyre el-Adeviyye'dir. Kureş arasında kahramanlığı ile tanınan ve "1000 kişiye bedel" bir süvari sayılan Hârîce'nin ne zaman müslüman olduğu bilinmemektedir. Hz. Ömer döneminde Mısır'ın fethine katıldı ve halifenin Amr b. Âs'a gönderdiği takviye birliklerden birine kumanda etti. Mısır'ın fethinden sonra Hz. Ömer, Amr b. Âs'a yazdığı mektupta Bey'atür-rıdvân'a katılanlarla birlikte kahramanlığı ve yararlılıkları sebebiyle Hârîce'ye de atıyve verilmesini istedi (İbn Sa'd, IV, 261).

Hârîce daha sonra Amr b. Âs tarafından şurta âmiri olarak görevlendirildi. Bazı kaynaklarda kadı olarak görev yaptığı da kaydedilir.

Hz. Ali'yi, Muâviye b. Ebû Süfyân'ı ve Amr b. Âs'ı öldürmek üzere harekete geçen üç Hâricî'den Zâzeveyh, 17 Ramazan 40 (24 Ocak 661) tarihinde vali Amr b. Âs'ın rahatsızlığı sebebiyle sabah namazını kıldırmakla görevlendiren Hârîce b. Huzâfe'yi Amr zannedip hançerle şehid etti. Hârîce'nin iki hanımından Abdurrahman, Ebân, Abdullah ve Avn adında dört oğlu olmuştur.

Hârîce b. Huzâfe'nin naklettiği vitir namazıyla ilgili hadis Abdullah b. Ebû Mürre ez-Zevfi ve Abdurrahman b. Cübeyr el-Misrî tarafından rivayet edilmiş; Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin *es-Sünen*'lerinde yer almıştır (Wensinck, VIII, 69).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 188-189, 261; Kindî, *el-Vülât ve'l-kudât* (Nassâr), s. 33, 39, 55; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 203; a.m.f., *et-Târîhu's-şagîr*, I, 93; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 212; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 253; V, 149; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 373; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 111; a.m.f., *Meşâhîr*, s. 56; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 156; İbn Kudâme, *et-Tebyîn fi ensâbi'l-Kureşiyîn* (nşr. M. Nâyif ed-Düeymî), Beyrut 1408/1988, s. 442, 452; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 394; a.m.f., *Üsdü'l-gâbe* (Ben-nâ), II, 83-84; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VII, 216-217; Mizzi, *Tehzibü'l-Kemâl*, VIII, 6-8; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 330; Fâsî, *el-İkdu's-şemin*, IV, 256-257; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 399; a.m.f., *Tehzibü't-Tehzib*, III, 74; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 69.

HÜSEYİN ALGÜL

HÂRİCE b. ZEYD

(خارجة بن زيد)

Ebû Zeyd Hârîce b. Zeyd
b. Sâbit el-Ensârî en-Neccârî
(ö. 100/718-19)

Medineli meşhur
yedi tâbiîn fakihinden biri.

30 (650-51) yılında dünyaya geldi; 29'da doğduğu da rivayet edilmektedir. Ensardan ve Benî Neccâr kabilesinden meşhur sahâbî Zeyd b. Sâbit'in oğludur. Medine'de "fukahâ-i seb'a" diye şöhret bulan yedi fakihden ve Ömer b. Abdülazîz'in Medine valiliği sırasında (706-712) danışma kuruluna seçtiği on âlimden biri olan Hârîce'nin ferâiz ilmi ve divan kâtipliği sahalarında uzman olduğu kaydedilir. Ayrıca hadis rivayetiyle de ünlü olup sika râviler arasında sayılmaktadır. Çeşitli kay-

naklarda çok sayıda hadis rivayet ettiği'nin belirtilmesine karşılık Zehebî, rivayetin azlığı gerekçesiyle Hârîce'nin biyografisini vermeye gerek görmediğini söylemektedir (*Tezkiretü'l-huffâz*, I, 91). Başta babası ve annesi Ümmü Sa'd (Cemile bint Sa'd b. Rebî' el-Ensârî) olmak üzere amcası Yezîd b. Sâbit ile Üsâme b. Zeyd, Ümmü'l-Alâ el-Ensâriyye ve Sehl b. Sa'd gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiştir. Ancak Buhârî, amcasının Ebû Bekir döneminde şehid edildiğine dair rivayetin doğru olması halinde ondan naklettiği rivayetlerin mürsel sayılması gerektiğini söylemektedir (*et-Târîhu's-şagîr*, I, 42). Kendisinden rivayette bulunanlar arasında oğlu Süleyman, kardeşinin oğlu Saîd b. Süleyman, Ebû Bekir b. Hazm, Kays b. Sa'd, İbn Şihâb ez-Zührî ve fıkıhta talebesi olan Ebû'z-Zinâd yer almaktadır.

İbn Asâkir'in tarih belirtmeksizin Hârîce'nin Dimaşk'a gidip orada ikamet ettiğine ve Ebû'l-Hüseyn er-Râzi tarafından Dimaşk'lı hocaları arasında sayıldığına dair verdiği bilgiye bakılırsa orada ders verecek kadar uzun bir süre kaldığı söylenebilir.

100 (718-19) yılında vefat eden Hârîce'nin ölüm tarihi 99 olarak da kaydedilmektedir. Cenaze namazını Medine Valisi Ebû Bekir b. Hazm kıldırması, ölüm haberini duyan Ömer b. Abdülazîz, "Allah'a yemin ederim ki onun ölümü İslâm'da bir boşluk meydana getirmiştir" diyerek üzüntüsünü ifade etmiştir. Hârîce b. Zeyd, Ömer b. Abdülazîz'in kaynak yetersizliği dolayısıyla sadece ona bağlattığı özel tahsisatı kendi durumundaki diğer kişilere de verilmesi halinde kabul edebileceğini söyleyip geri çevirecek kadar takvâ sahibi bir kimse idi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 262-263; Ali b. Medîni, *İtel* (Kal'aci), s. 50; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), II, 627; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 204; a.m.f., *et-Târîhu's-şagîr*, I, 42, 215, 216; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 260; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferid*, IV, 168, 169; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 64; a.m.f., *es-Sikât*, IV, 211; Şîrâzi, *Tabakâtü'l-fukahâ*², s. 43; İbn Asâkir, *Tehzibü Târîhi Dimaşki'l-kebir*, Beyrut 1979, V, 27-29; Nevevî, *Tehzib*, I/1, s. 172; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 223; Mizzi, *Tehzibü'l-Kemâl*, VIII, 8-13; Zehebî, *el-İber*, I, 90; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*², IV, 437-441; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 91-92; Safedî, *el-Vâfi*, XIII, 241; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 187; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, III, 74; İbn Tağrıberdi, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1963, I, 242-243; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 35.

MEHMET ERDOĞAN